

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Wrap the Dead : The funerary textile tradition from the Osmore Valley, South Peru, and its social-political implications

Minkes, W.

Citation

Minkes, W. (2005, September 13). *Wrap the Dead : The funerary textile tradition from the Osmore Valley, South Peru, and its social-political implications*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13715>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13715>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SAMENVATTING

Deze dissertatie heeft als doel het archeologisch textielmateriaal te gebruiken bij de determinering van de culturele identiteit en de sociaal-politieke organisatie van de mensen die tijdens de nadagen van de Tiwanaku cultuur (ongeveer 900 tot 1100 n.Chr.) in het Osmore dal leefden in het uiterste zuiden van Peru. Tot op heden wordt archeologisch textiel weinig bestudeerd, zelfs niet als het materiaal uitzonderlijk goed geconserveerd is zoals in het kustgebied van Peru. Dat is spijtig, aangezien eerder archeologisch onderzoek in deze regio heeft bewezen dat textiel veel meer informatie herbergt over de sociaal-politieke structuur van een gemeenschap dan bijvoorbeeld aardewerk dat traditioneel als belangrijkste informant geldt (Owen 1993b, 13). Daarnaast bevestigt antropologisch onderzoek onder de Quechua- en Aymara-sprekende bevolking van het Andesgebied dat de kleding- en weeftraditie als belangrijkste expressie dient van zowel de etnische identiteit als de interne sociale status. Bovendien blijken haar basale weefstructuren en decoratieprincipes een ononderbroken traditie te vormen vanaf de Formatieve Periode, ondanks de vele politieke en economische veranderingen die het Andes gebied in die lange periode heeft ondergaan (Hoofdstuk 1 en 2). Om de weefstructuren, decoraties en kwaliteiten van de archeologische weeftraditie beter te doorgronden werd tevens veldwerk verricht in een Quechua-sprekende gemeenschap in het Puno departement in Zuid-Peru (Hoofdstuk 4).

De Tiwanaku-cultuur oefende een millennium lang invloed uit over het Zuidcentrale Andesgebied, welke overeen komt met het hedendaagse Bolivia, het zuiden van Peru, noorden van Chili en noordwesten van Argentinië. De Wari-cultuur kwam iets later tot bloei in het centrale en noordelijke Andesgebied. Multidisciplinair onderzoek heeft inmiddels uitgewezen dat tussen 600 en 1000 n.Chr. zowel Tiwanaku- als Wari-kolonisten zich in het middendeel van het Osmore dal vestigden, in de regio rondom de huidige stad Moquegua (voor

cultuur-overzicht, zie fig. 6.1) (Blom *et al.* 1998, 251-252; Owen en Goldstein 2001, 171-174; Williams 2001, 73).

Tot op heden zijn de meningen echter verdeeld over de vraag of de Tiwanaku-kolonisten nederzettelingen hadden aan de Pacifische kust voor directe exploitatie van de maritieme bronnen (Carpio en Guillén pers. comm. 2004; Owen 1993, 14, 52-53).

Aan het beantwoorden van deze vraag heeft deze dissertatie willen bijdragen. Dit vraagstuk wordt bemoeilijkt door het feit dat de afstammelingen van Tiwanaku's kolonisten na de ineenslorting van het rijk zonder twijfel in het kustgebied woonden, voorbij het 25 kilometer lange en gortdroge ravijn dat het middendal van het kustdal scheidt. Deze groep was blijkbaar op zoek gegaan naar een nieuwe leefomgeving en lijkt weinig economische en ideologische binding met het hoogland meer te hebben. Deze groep mensen is herkenbaar aan een materiële cultuur die zich in korte tijd ontwikkelde tot de Ilo-Tumilaca/Cabuza-cultuur (950 tot 1250 n. Chr.). In het smalle Osmore dal zouden zij op vreedzame wijze hebben samengeleefd met een volk dat een afwijkende materiële cultuur had, bekend als Chiribaya-cultuur (900 (of eerder) tot 1375 n. Chr.). De Chiribaya kwamen in dit gebied tot bloei tijdens het verval van het Tiwanaku-rijk. Deze cultuur wordt meestal geïnterpreteerd als afstammeling van een hoogland cultuur, wellicht van Tiwanaku zelf net als de Ilo-Tumilaca/Cabuza-cultuur (Owen 1993, 73-93, 245; Owen and Goldstein 2001, 182; Stanish 1985, 64-65). In deze studie is echter uitgegaan van het bio-archeologische onderzoek van Lozada (1998, 105-109) waaruit blijkt dat de Chiribaya waarschijnlijk afstammelingen waren van de archaische kustbewoners (Hoofdstuk 6).

In totaal zijn 586 textiel specimens geanalyseerd die afkomstig zijn van vijf verschillende vondstplaatsen welke dateren uit de laatste decennia van de Tiwanaku-cultuur en uit de daarop volgende Late Tussen Periode (ongeveer 900-1350 n. Chr.). Voor alle vijf sites geldt dat het materiaal afkomstig is uit

grafcontext. Uit de begravingen blijkt dat de mensen vergelijkbare begrafenisrituelen kenden: de doden werden in gehurkte houding in schacht-vormige graven geplaatst, gehuld in één of meer tunieken en/of mantels en vastgebonden met touwen. In het kurkdroge woestijnklimaat van de Peruaanse kust mummificeerden ze op natuurlijke wijze.

Eén van de vijf sites, Chen Chen, is in de middenloop van het Osmore dal gelegen en werd in 1987-1988 en in 1995 opgegraven. Multidisciplinair onderzoek heeft uitgewezen dat Chen Chen en naburige sites bewoond werden door kolonisten uit het kerngebied van het Tiwanaku-rijk rondom het Titicaca Meer. De andere vier sites, La Cruz, El Descanso, Algodonal Ladera en Boca del Río, zijn in de benedenloop van het dal gelegen en over hun culturele identiteit verschilt men van mening. Helaas zijn er geen consistente C14-dateringen bekend van de meeste sites. Sommige archeologen menen Tiwanaku nederzettingen te herkennen in La Cruz, Algodonal Ladera en El Descanso (Carpio 2000a, b) (Guillén en Carpio, mond. comm. 2004), net als de eerste onderzoekers van dit kustdal (Ravines 1969; Vescelius 1960). Anderen menen dat het hier hun Ilo-Tumilaca/Cabuza-afstammelingen betreft (Owen 1993a, 3). Daarnaast is op La Cruz ook textielmateriaal gevonden met Chiribaya kenmerken. Volgens Guillén en Carpio, die deze site in 1993 en 1998 als nood-campagne opgroeven, waren deze twee materiële culturen strikt van elkaar gescheiden op de kleine begraafplaats (Guillén en Carpio, mond. comm. 2004). De Boca del Río site tenslotte is een homogene Chiribaya-site; slechts één van zijn vele weefsels is voor deze studie onderzocht vanwege zijn unieke Tiwanaku-stijl elementen (Ravines 1969, 2) (Hoofdstuk 5).

Aangezien de contextuele informatie en materiële studies van de vijf sites incompleet of ongedetailleerd was of zelfs in zijn geheel ontbrak, is voor de determinatie van de culturele identiteit van het textielmateriaal van het lage Osmore dal gebruik gemaakt van bestaande textielstudies uit diverse regio's binnen Tiwanaku's invloedssfeer (Hoofdstuk 7). Er is vrijwel geen organisch materiaal bewaard gebleven uit Tiwanaku's kerngebied vanwege haar natte klimaat, maar wel uit de perifere gebieden zoals de westelijke valleien waar een woestijnklimaat heerst. Zo zijn er

diverse textielstudies bekend uit het Zuidperuaanse Osmore dal en uit het Azapa dal en de oase van San Pedro de Atacama in Noord-Chili, waarin het materiaal wordt geïdentificeerd door middel van geassocieerd aardewerk, architectuur, bio-archeologisch onderzoek, etc. Uiteraard levert het textielmateriaal van Chen Chen (800-1050 n.Chr.) het meest waardevolle vergelijkingsmateriaal op voor het traceren van Tiwanaku nederzettingen in Osmore's benedenloop.

CULTURELE IDENTIFICATIE AAN DE HAND VAN TEXTIELMATERIAAL

Het textielmateriaal is beschreven in Hoofdstuk 8 en cultureel gedetermineerd in Hoofdstuk 9. *Camisas* (tunieken) bleken de overgrote meerderheid van Chen Chens textielcollectie te vormen, gevolgd door *mantas* (omslagdoeken) en *pañuelos* (kleine doekjes). Ook op de andere sites bleken *camisas* het voornaamste soort weefsel te vormen. Op de sites El Descanso en Algodonal Ladera zijn kleine aantallen *mantas* en *pañuelos* gevonden die geproduceerd zijn volgens voorschriften die kenmerkend zijn voor de Tiwanaku-cultuur, zoals die op Chen Chen aangetroffen zijn en in een aantal andere publicaties beschreven zijn (Hoofdstuk 7). De meerderheid van het textiel van deze twee sites komt echter overeen met de stilistische kenmerken van de Ilo-Tumilaca/Cabuza cultuur. Hieruit maakte de auteur op dat beide sites geen Tiwanaku-koloniën waren, maar vestigingen van hun Ilo-Tumilaca/Cabuza-nakomelingen. Mogelijkerwijs bewaarden zij bepaalde weefsels generaties lang als erfstukken in de familie, zoals nog altijd gebruikelijk is onder de inheemse bevolking van het Andesgebied.

Daarentegen zijn te La Cruz aanzienlijke aantallen Tiwanaku *camisas*, *mantas* en *bolsa fajas* (riem-tassen) gevonden die overeenstemmen met de Tiwanaku-stijl van de Chen Chen kolonie. Vergelijkbare aantallen *camisas* van La Cruz behoren stilistisch gezien echter duidelijk tot de Ilo-Tumilaca/Cabuza- en de Chiribaya-cultuur, terwijl combinaties van stijlen binnen geen enkel graf aangetroffen zijn. Zonder C14-dateringen zal het onduidelijk blijven of de site inderdaad een kleine kolonie is geweest die geëxploiteerd werd ten behoeve van het hoogland-regime, of een vestiging was van eerste generaties Ilo-Tumilaca/Cabuza-immigranten.

De Boca del Río *camisa* tenslotte bleek ondanks zijn onmiskenbare Tiwanaku-stijl motieven en tapisserie weeftechniek een exotische eend in de bijt. De tuniek was gemaakt uit twee trapezium-vormige lappen waarvoor een techniek nodig is die niet eerder aangetroffen is onder Tiwanaku-stijl weefsels noch onder Chiribaya-stijl *camisas*.

Volgens de opgravingsrapporten bleken graven met Ilo-Tumilaca/Cabuza- dan wel Chiribaya-stijl artefacten niet alleen op La Cruz dicht bij elkaar te liggen met in achtneming van een duidelijke scheidslijn, maar ook op El Algodonal had Owen (1993, 266-300) geconstateerd dat de drie begraafplaatsen geheel voorbehouden waren geweest aan de Ilo-Tumilaca/Cabuza-bevolking, terwijl in het aanpalende leefgebied de Chiribaya-stijl artefacten dominant zijn. Desalniettemin had Owen tijdens zijn survey door het kustdal een geïntegreerd nederzettingspatroon aangetroffen zonder sporen van defensieve werken (Owen 1993, 17-18). Hoewel de twee groepen hun dagelijkse leven blijkbaar zonder fysieke segregatie doorbrachten, voelden ze toch de behoefte om hun doden strikt van elkaar te scheiden en herkenbaar naar het hiernamaals te sturen. Bovendien wordt uit de rapporten duidelijk dat de Chiribaya en Ilo-Tumilaca/Cabuza mensen niet alleen verschillende stijlen kenden voor hun kleding, maar ook voor hun aardewerk, voor de constructie van hun huizen en graftombes, andere verfstoffen gebruikten voor hun weefsels en zelfs enigszins afwijkend voedsel prefereerden (Owen 1993, 162-166; Wallert and Boytner 1996, 857, 859).

Derhalve meent de auteur dat de twee materiële culturen de weerslag vormen van twee etnisch verschillende groepen mensen: de Tiwanaku en hun Ilo-Tumilaca/Cabuza-afstammelingen afkomstig van het hoogland, tegenover de Chiribaya-bevolking wiens voorouders al eeuwen zo niet millennia lang in dit kust geleefd hadden. Feit dat de nieuwkomers zonder geweld toegelaten werden tot het smalle kustdal met zijn weinige bestaansmogelijkheden is hier uitgelegd als bewijs dat de hoogland mensen iets waardevols in te brengen hadden. Volgens de auteur zou dat de kennis van de landbouw-irrigatiesystemen zijn en eventueel toegang tot het hoogland met zijn lama- en alpacakuddes. Het nieuwe kanaal dat rondom die tijd in het kustdal aangelegd is, verdubbelde het

landbouwareaal dat nu bovendien op veilige hoogte lag voor overstromingen. Aanvankelijk waren de Ilo-Tumilaca/Cabuza- en Chiribaya-groepen ongeveer even talrijk in het kustdal en produceerden ze kwalitatief gezien vergelijkbare producten. Binnen enkele generaties echter zouden de Ilo-Tumilaca/Cabuza-nederzettingen slinken en hun culturele traditie verarmen, totdat ze tenslotte rond 1250 n. Chr. geheel verdween. Tegelijkertijd kwam de Chiribaya-cultuur tot bloei en begon een sociaal gelaagde samenleving te vormen. Verondersteld wordt dat de Ilo-Tumilaca/Cabuza-mensen assimileerden met de groeiende Chiribaya bevolking en/of terugkeerden naar de hogere delen van de Osmore vallei waar de Tumilaca cultuur overging in de sobere Estuquiña cultuur.

SOCIAAL-POLITIEKE ORGANISATIE DETERMINEREN AAN DE HAND VAN TEXTIELMATERIAAL

Uit de textielstudie en de contextuele informatie bleek dat alle volwassen en kinderen begraven waren in één tot enkele kledingstukken die nieuw dan wel versleten waren, plus andere giften zoals wat aardewerk, voedsel en/of gereedschap. Aangezien de kleding op maat gemaakt en daadwerkelijk gebruikt was geweest en gelet de variatie in grafgiften, is er in deze studie vanuit gegaan dat de nabestaanden er voor zorgden dat de *sociale persona* van de overledene ook in het hiernamaals bewaard bleef. Dergelijke persoonlijke eigenschappen maakten een reconstructie mogelijk van de sociaal-politieke organisatie op zowel intrasite- als intersite niveau. Op grond van de kleding konden sub-groepen onderscheiden worden die bepaald werden door de sexe, leeftijd, of sociale klasse (Hoofdstuk 10).

Helaas was het aantal individuen waarvan de sexe bekend was minimaal voor alle sites en nihil voor de Chen Chen site. Desalniettemin werd duidelijk dat binnen de Ilo-Tumilaca/Cabuza-groep de mannen en vrouwen dezelfde kleding hadden gedragen: iedereen was begraven in één of meer *camisas* die van weliswaar qua vorm, lengte, design, fijnheid of mate van reparaties varieerden, maar niet al naar gelang de sexe. Ook de haardracht van de mannen en vrouwen bleek niet te onderscheiden. Dergelijk unisex uiterlijk suggereert dat mannen en vrouwen een of meer gelijkwaardige participatie genoten in de

Ilo-Tumilaca/Cabuza-samenleving. De unisex kleding die Oakland (1992, 326-334) aantrof in de graven van de Tiwanaku-kolonisten in San Pedro de Atacama in Noord-Chili, suggereert dat dergelijke ongedifferentieerde kleding ook al gebruikelijk was onder de Tiwanaku-kolonisten in het hogere Osmore dal. Ook in het Azapa dal ten zuiden van Osmore droegen mannen en vrouwen uit diezelfde periode vrijwel identieke kleding (Cassman 1997, 112-113; Horta 1997, 82, 103). Een dusdanig geëmancipeerde samenleving is ongewoon maar niet uniek onder historische Andes-culturen. Helaas waren de meeste Chiribaya-individueen van La Cruz niet sexe-identificeerbaar, zodat uit dit onderzoek niet duidelijk is geworden of mannen en vrouwen van deze cultuur ook unisex gekleed gingen. Buikstra (1995, 259) zegt echter sexe-onderscheid aangetroffen te hebben in de tunieken, hoofdtoeien en riemen van diverse Chiribaya sites in dit dal. Dit zou betekenen dat de samenleving van de Chiribaya-mensen fundamenteel anders gestructureerd zou zijn geweest. Vervolgonderzoek naar dit interessante punt wordt dan ook aanbevolen.

Bepaalde andere textielsoorten bleken wel een sexe-voorkeur te hebben, die vergelijkbaar is met die van de hedendaagse Quechua of Aymara bevolking: *pañuelos* (doekjes) en *fajas* (riemen) zijn aangetroffen op vrouwenlichamen, maar nooit op geïdentificeerde mannen, terwijl *taparrabos* (lendendoeken), poncho's en *ch'uspas* (coca tasjes) wel met mannen maar nooit met vrouwen geassocieerd zijn. Voedseloffers, aardewerk of gereedschap konden evenmin exclusief aan mannen of vrouwen toegekend worden.

Vergelijking van textiel per leeftijdscategorie liet zien dat jonge kinderen en adolescenten uitgesloten waren van de tunieken die meer geverfde garen en/of meer uren arbeid vereisten om te produceren dan de doorsnee tunieken, zoals de kleurrijk gestreepte 5A/B en geborduurde type 3A *camisas*. Alleen op Chen Chen zijn twee geborduurde *camisas* gevonden van kinderformaat. De kleinste kinderen droegen dikwijls helemaal geen kleding, maar waren slechts gewikkeld in enkele lappen die uit versleten tunieken waren gescheurd. Desalniettemin zijn enkele *camisas* in verschillende kindermaten aangetroffen en zijn poncho's exclusief in kindermaat gevonden.

Feit dat in het lage Osmore-dal alleen volwassenen bewerkelijke kleding droegen is geïnterpreteerd als bewijs voor het bestaan van globale leeftijdscategorieën. Daaruit werd opgemaakt dat leeftijdsgroepen een (bescheiden) regulerende functie kenden binnen de oude Osmore-gemeenschappen.

In hedendaagse Andes gemeenschappen vormen ceremoniële gewaden, staf, decoraties van edelmetalen of exotische voorwerpen de voornaamste middelen om een begunstigde status uit te dragen. Derhalve werden de weefsels en hun contextuele gegevens kwalitatief en kwantitatief geëvalueerd voor bewijs van specifieke status van individuen op intrasite niveau alsmede van gemeenschappen op intersite niveau. Hieruit bleek dat een enkeling relatief 'rijker' in het graf bijgezet was, maar dat het onderscheid altijd gering was en hooguit suggestief voor verworven posities binnen een subtiel gegradeerde samenleving. Er zijn geen herkenbare statussymbolen aangetroffen, maar er dient rekening gehouden te worden met de kans dat deze voorwerpen missen ten gevolge van de intensieve grafroof waar het Osmore dal onder gebukt gaat (bijvoorbeeld, van de Chiribaya Alta site is bekend dat er vele zilveren en gouden voorwerpen en kwalitatief hoogstaande weefsels en potten gestolen zijn). Mannen en vrouwen waren gemiddeld met evenveel weefsels en andere voorwerpen begraven.

Opmerkelijk was dat uit de grafinhoud van Chen Chen geen individuen van hogere status naar voren kwamen, terwijl deze site een kolonie van het uitgestrekte Tiwanaku-rijk betrof en op de typesite wel degelijk een hiërarchische, sociale structuur aangetroffen is (Janusek 2002, 51-55). Vermoed wordt dat selectieve grafroof en/of secundaire begravingen van leidinggevende functionarissen in het thuisland, Chen Chen de schijn van egalitaire bevolking geeft, terwijl er in werkelijkheid wel degelijk een sociale hiërarchie bestond binnen de Tiwanaku-kolonie.

Opvallend was dat de individuen van Chen Chen's zuidelijke begraafplaatsen, opgraven tijdens de 1995 campagne, met twee maal zoveel weefsels waren begraven ten opzichte van de mensen van het noordoostelijke deel van de site, opgegraven in 1987-1988. Dit duidt op een heterogene samenstelling van de kolonisten, met subtiële verschillen in welvaart

en/of in de intentie van de nabestaanden, net als op de type site Tiwanaku zelf (Janusek 2002, 51-55).

Vergelijking op intersite niveau toonde aan dat Chen Chens weefsels en overige grafgiften kwantitatief of kwalitatief amper verschilden met die uit het lagere dal. Er lijkt hooguit een gering statusverschil naar voren komen voor El Descanso. De talrijke bont gekleurde *camisas* (type 5A/B) lijken uiting te geven aan de *primer inter pares* positie van deze site in het kustdal. Dit privilege zou kunnen samenhangen met de ligging van El Descanso aan de toegangsweg tot het kustdal voor lamakaravanen en aan de voet van de elitaire site Chiribaya Alta. Opmerkelijk was dat te La Cruz de mensen in Chiribaya-stijl kleding met twee maal zoveel grafgiften begraven waren als de naastgelegen individuen in Tiwanaku en Ilo-Tumilaca/Cabuza-stijl kleding. Aangezien de Chiribaya individuen op één na allemaal kleine kinderen betroffen en de grafgiften voornamelijk uit tweedehands lappen en etenswaar bestonden, lijkt de kwantitatieve meerwaarde van de Chiribaya geen uitdrukking te zijn van grotere rijkdom of van hoger sociaal aanzien, maar eerder van een variatie in het grafritueel.

De individuen van Algodonal Ladera zijn weliswaar met de meest bescheiden giften begraven, maar hun weefsels bleken, ondanks de slechte conservering, wel het minst versleten, hetgeen op redelijke welvaart wijst.

Indicatie van ambachtelijke specialisatie is alleen aangetroffen in de Chiribaya-sector van La Cruz, waar miniatuur vlotten en roeiriemen in kindergraven aangetroffen zijn. Gedacht wordt dat de voorwerpen symbolen zijn van een maritieme specialisatie van de ouders of wellicht van de Chiribaya-groep als geheel ten opzichte van de agro-pastorale samenleving van de Ilo-Tumilaca/Cabuza-bevolking.

INTERREGIONALE VERGELIJKING VAN TEXTIELTRADITIES

Tenslotte werd in hoofdstuk 11 de textieltraditie van het Osmore dal vergeleken met die van de aangrenzende dalen die eveneens binnen Tiwanaku's invloedssfeer lagen, om zodoende inzicht te verkrijgen in de culturele en economische interacties tussen deze kustregio's tijdens en na Tiwanaku's bloeiperiode. Tot dusverre is archeologisch bewijs van langdurige Tiwanaku-kolonisatie alleen aangetroffen in het

middendeel van het Osmore dal, in de San Pedro de Atacama oase en in de Cochabamba vallei in de oostelijke laaglanden van het huidige Bolivia. Van het laatste gebied zijn voor zover bekend geen textielresten bewaard gebleven. Wat Noord-Chili betreft concludeerde Oakland (1992, 336) dat een groep mannen, vrouwen en kinderen, die cultureel gelieerd waren aan de Tiwanaku, zich temidden van de lokale bevolking in San Pedro de Atacama gevestigd had. Ondanks de honderden kilometers die de Tiwanaku-koloniën in San Pedro de Atacama en Osmore van elkaar scheidden, was de bevolking in identieke kleding begraven, welke alleen door middel van verschillende decoratiedetails en hoofdtooien van elkaar onderscheiden kan worden. Onduidelijk blijft of dit onderscheid reeds in het hooglanden van het Titicaca Bekken aanwezig was geweest of zich in het nieuwe gebied had gevormd.

In het Azapa dal werden Tiwanaku's emblematische elementen schijnbaar vrijwillig in de lokale materiële culturen geïncorporeerd. De Cabuza-groep lijkt zover te zijn gegaan dat ze qua materiële cultuur niet meer te onderscheiden is van de Tiwanaku-hooglanders, hoewel bio-archeologisch onderzoek een lokale Cabuza-oorsprong onthult (Sutter 1997, 269-270; Uribe and Agüero (2000; 2001, 421-422). Deze acculturatie duidt op de toenemende invloed van de Tiwanaku-staat op zowel ideologisch, politiek, als economisch gebied en verliep waarschijnlijk via de Tiwanaku-koloniën in het Osmore dal. Daarentegen lijken andere bevolkingsgroepen zich juist tegen de Tiwanaku-invloed gekeerd te hebben, hetgeen tot uiting kwam in een unieke stijl van kleding en aardewerk, zoals de Chiribaya cultuur in het Osmore dal en de Maytas- en San Miguel cultuur in het Azapa dal (Agüero 2000, 224; Horta 1997, 83-84; Uribe 1995, 81-96). Deze stijlontwikkeling is geïnterpreteerd als uiting van groeiend etnisch bewustzijn van de kustbewoners. Desalniettemin is het duidelijk dat de inspiratiebron van hun technieken en stijl afkomstig is uit de hoogland culturen zoals Pukara (500 v.Chr.-500 n.Chr.) en Tiwanaku, met wie deze kustbewoners al voor onze jaartelling handelscontacten onderhielden.

Ondanks een natuurlijke barrière in de vorm van 150 kilometer woestijn zouden de Chiribaya- en Maytas-groepen een vrijwel identieke artistieke traditie ontwikkelen die tot volle bloei kwam na de val van

Tiwanaku's wijdverspreide handelsnetwerk. Bovendien kenden de beide kustdalen al een sterk gerelateerde materiële cultuur sinds de archaische Chinchorro cultuur. De midden- en hogere Osmore dalen zouden daarentegen spoedig gekenmerkt worden door toenemende diversiteit in stilistische tradities, waaronder de Ilo-Tumilaca/Cabuza-, Estuquiña- en diverse hoogland-stijlen. De eeuwenoude culturele relatie tussen de Osmore- en Azapa-kustdalen onthult dat de kustvolkeren de "horizontale" maritieme contacten van groter belang achtten dan de "verticale" handelsroutes die een verscheidenheid aan ecologische zones met elkaar verbonden.

In de dalen ten noorden van het Osmore dal, nabij de huidige stad Arequipa, zouden net als in het Osmore dal zowel Tiwanaku- als Wari-koloniën gesticht zijn, hoewel eenduidig bewijs daarvoor nog ontbreekt. In tegenstelling tot het Osmore dal zouden deze Siguas-, Camaná- en Acari-dalen sterkere invloed ondergaan van de Wari-cultuur uit de centrale hooglanden dan van de Tiwanaku-cultuur uit het zuiden. Bovendien had deze regio in vroegere tijden ook al sterke invloed ontvangen van de Nasca-cultuur en zou na de Wari de Ica/Chincha-cultuur haar sporen achterlaten in de lokale aardewerk- en textielproductie. Beide culturen hadden hun centrum ten noorden van Arequipa (Cornejo 1987; Herrera 1998; Quequezana 1997; Risco 1997).

Daaruit kan opgemaakt worden dat de artistieke traditie van de Arequipa-regio meer tot de Centrale Andes-Regio behoort dan tot de Zuidcentrale Andes-Regio, in tegenstelling tot die van het Osmore dal. Desalniettemin moet het maritieme contact tussen beide regio's aanzienlijk geweest zijn, zeker ten tijden van de Late Tussen Periode, aangezien de gezamenlijke 'zwart-op-rood' aardewerktraditie en dominante motieven zoals de acht-puntige ster. Beide regio's kenden bovendien vergelijkbare materiële welvaart, in tegenstelling tot de verder naar het noorden gesitueerde Chincha-cultuur welke zich tot een machtig volk van zeevarende handelaars zou ontwikkelen ten tijde van de Inca cultuur.

Kortom, de interregionale vergelijking van textiel-tradities maakt duidelijk dat de Tiwanaku-kolonisten in afgelegen gebieden identiek gekleed gingen. De

lokale bevolking reageerde op hun aanwezigheid door ofwel vrijwillig de Tiwanaku-stijl over te nemen dan wel juist haar eigen etnische identiteit sterker uit te dragen. Zodra het wijdverbreide handelsnetwerk van de Tiwanaku instortte, kwam het eeuwenoude, maritieme handelsnetwerk van de Osmore- en Azapa-kustdalen en in mindere mate met de Arequipa regio juist tot bloei.